

Pa vzemimo primorske publikacije. Bevkove knjige sta opremila brata Kralja in Spazzapan. V njih ni samo težnje po originalnosti, ampak je to, kar so podali, tudi občuteno. Pa vzemimo Novi rod, ki si je upal za naslovno stran prinesiti celo rizbo učenca ljudske šole in pokazati prvence že omenjenega Černigoja. In 2. letnik Jadranskega almanaha, kateremu je dal Spazzapan naslovno stran, ki mu je ne bi zlepa odobril kak naš založnik, čeprav je ploskovna dekoracija popolne zrelosti. Ali ni značilen slučaj z Resovim Dantejem? Italijanska založba ni našla pomisleka, prinesiti kot naslovno stran ujedkovino Toneta Kralja, predstavljajočo pekel, vice in nebesa: še več: znala jo je podati v harmoniji s celoto tako, da se zdi kot ustvarjena za njo, slovenski založnik pa si je ni upal prinesiti in je vzel iz nje samo črke.

Vse te misli so mi prišle na um ob Ribičičevi Kraljici palčkov. Ne odobravam sicer Černigovjevih ilustracij popolnoma, niti malo se ne slepim glede njihove originalnosti, kajti vidi se jim, da so nastale pod različnimi vplivi in da spadata uvodna in zaključna vinjeta celo v drug sistem. Poudariti pa moramo vendar barvno dekorativno vrednost ilustracij v tekstu in ovojnega lista. Ovojni list ponavlja dva vzorca, katerih motivi so povzeti po vsebini knjige, in je v svojem dekorativnem učinku neoporečen. Tekst pa krasi in in vsebinsko ilustrira šest trobarvnih lesorezov, ki so nameščeni vselej kot glave nad tekstom. Njihovo barvno dekorativno vrednost smo že omenili; povedati moramo še, da so skoz in skoz naivno pojmovani in podani (prim. pos. kuhinjo, str. 19, kraljičino spalnico, str. 27 ali konec str. 31.). Kljub iskanju in neustaljenosti v formalnem oziru moramo Černigoju priznati velik dekorativni smisel, smisel za knjižno opremo in dar za interpretacijo. Frst.

Fr. S. Stiplovšek: **Stari Maribor**. 1. mapa, Ulice; 12 lesorezov. Maribor, 1924.

Mapa originalnih lesorezov. Umetnik jih je sam vrezal v les in sam tiskal. To sicer danes tudi pri nas ni več osamljen pojav, vsekakor pa med poskusi, podati nekaj poezije naših starih mest, dosedaj med najboljši posrečenimi. Stari Maribor je gotovo tudi primeren za tako nalogo, ker nudi polno učinkovitih pogledov in kombinacij. Pa tudi lesorezna tehnika, ki daje že sama neko arhaično razpoloženje, pomaga označiti to, za kar umetniku gre, starinsko razpoloženje, romantiko nemih mračnih zidov, streh, lokov, odprt in njihovih kombinacij, ki niso hotene, ampak slučajne, s katerimi pa naš instinkt veže neki določen karakter, kadar jih opazuje in doživlja, kakor bi bila to živa bitja in bi bivala v njih duša ter se po njih javljala osebnost mesta, katerega del tvorijo. Stiplovšek je podal v 1. mapi Mesarsko ulico, križišče v Mesarski ulici, Lekarniško ulico; pogled na Magdalensko cerkev, dvakrat Splavarsko ulico, Minoritsko ulico, Dravsko vojašnico, Jenkovo ulico, Židovski stolp, Volkmerjevo ulico in hiše v Grajski ulici. Nekatere od njih so izborno podane, tako Mesarska in Lekarniška ulica, pogled

na Magdalensko cerkev in Židovski stolp; pri tem zadnjem se ti zdi, da se lokavo ozira po tebi. Nekatere druge se mi zde manj dobre, posebno kjer odreče preprosta jasnost, kakor v Minoritski ulici ali križišču v Mesarski ulici. Doživeti teh motivov, kakor jih je doživel in podal Stiplovšek, ni mogoče vselej, posebno ne v vrvenju dnevnega življenja, četudi so to manj obiskani koti, kjer je glavni milje le samota in veličina tega osamljenega bitja, najbliže pride tem listom vtis v jasni mesečni noči, ko dobe obrisne forme vsled nejasnosti vseh detajlov čisto drug, učinkovitejši pomen.

Stiplovšek obeta nadaljevanje; radovedni smo na njegove interjerje, kjer je problem kompliciranjši kot pri teh velikih linijah in masah. — Pozdravljam ta poskus, ker umetnost, ki uči gledati in odkriva prezrte lepote, vrši važno nalogo v času, ko smo zgubili intimni stik z okolico, v kateri se gibljemo. Frst.

M. D. Gjurić: **Belgrade 9.—12./I., 1924**. Album litografij.

Gjurić, ki je našim čitateljem znan kot izdajatelj Grafičke umetnosti, ki se je pozneje prelevila v Umjetnost, in ki je kot grafik razstavljal že tudi v Ljubljani, se je pojavil naenkrat na novem polju, ki bi ga najlaže označili s pojmom grafične žurnalistike. Ob Paskievičevem procesu so prinašali dnevniki njegove naglo skicirane vtise iz sodne dvorane. Sestanek male entente v Belgradu pa mu je dal v tem oziru še bogatejšo priliko in ohranil je v nagli malopotezni karakteristiki obraze tam zbranih državnikov in žurnalistov. Te je sedaj izdal v kamnotisku na 34 listih, katerih prvi štirje so lastnoročno signirani. Serijo uvaja umetnikov avtoportret.

Slično mapo karakternih študij je izdala tudi revija Bankarstvo o priliki kongresa jugoslovanskih trgovskih in denarnih organizacij v Zagrebu. Kakorkoli bi sodili o umetnosti v žurnalistični službi (tudi pri nas se je zadnji čas začela pojavljati v Jutru in Narodnem dnevniku), moramo pred Đuričevim albumom vendar priznati, da se je rodil iz neoporečene ambicije človeka, ki se hoče uveljaviti. Publikacija Belgrade je svojevrsten kulturni dokument naše dobe. Frst.

Dilo Josefa Mánesa, sv. II. Líd československý. Obdelal Fr. Žákavec. Praga, 1923. J. Štenc.

Ta knjiga ima po pisateljevih besedah v uvodu namen sistematično opisati vse Mánesovo razmerje k češkoslovaškemu ljudstvu in razvojno oceniti njegove posledice. Jožef Mánes, največji umetnik dobe češkega narodnega probujenja sredi XIX. stol., je šel zavedno med ljudstvo. Vzgojen v nemških šolah, se je že v mladosti v Monakovem ob vtisih eksaltiranega nemškega nacionalizma zavedel svojega čestva. Ko se je kot dozorel umetnik vrnil v domovino, ga je na Moravskem in pozneje na Slovaškem prevzelo zanimanje za ljudstvo, njegove slikovite običaje in obleke. Rezultat teh romantično navdahnjenih študij je bilo obogačenje njegovega umetniškega dela. To je

tudi vzrok, da je delo tega, sicer v duhu nemške romantike vzgojenega umetnika, popolnoma različno od nemških vzporednih pojavov, Schwinda in Richterja, in ga moramo smatrati za res češko-nacionalno.

Žakavčeva knjiga je pisana s tako prisrčnostjo, kakor se redko najde pri delih, ki niso samo literarna in ki obenem računajo na znanstveno temeljitost. Oprema je razkošna, izvedba zgledna. Knjiga, ki nam ne kaže Mánesa samo kot umetnika, ampak v prvi vrsti kot soustvaritelja slovanske kulturne zavesti med Čehi, je zanimiva za vsakega Slovana sploh, ker nam na živem, bogatem primeru osvetljuje problem nacionalizma umetnosti. V svojih formalnih sredstvih, prevzeta od drugorodne kulture, je Mánesova umetnost po besedah pisateljevih tako prožeta z vtisi iz življenja češkega kmeta onega dela Češkoslovaške, ki je najbolj oddaljena od Nemcev, da za to ne najdemo tako popolne primere pri nobenem drugem narodu.

Prvi zvezek Díla J. M. je obdelal A. Matějček pod naslovom Národní písně. Frst.

Elementi slikarske umetnosti. Pod tem naslovom je priobčil L. J. v Vijencu, II. l., št. 4., str. 135 sl., nekaj zanimivih misli. Osnovna misel njegovih izvajanj se glasi, ako sta glavna faktorja, barva in ton, na kaki sliki harmonirana tako, da slika vzbudi v nas estetski užitek, je dotično delo umetniško brez ozira na to, kaj predstavlja. Za to predlaga pisatelj izraz absolutna umetniška forma. Bistvo in najtežje v slikarski umetnosti je po njem ustvaritev prostora in forme na ravni ploskvi v estetski harmoniji. Edina prava vrednost slike je v njeni absolutni formi; motiv, ideja, realistična podobnost so nebistvene reči. Število slikarjev umetnikov je majhno, kakor je majhno število ljudi z razvitim estetskim čutom. Potrebo po nji pa čuti velik del ljudi. Ker je estetski nedorasel, zahteva od slikarjev le reprodukcije življenja; inteligenca v ti množici pa tudi idej in romantičnih dogodkov, kar je še slabše od preproste reprodukcije življenja. Po pisateljevem mnenju gre pot današnje in bodoče slikarske umetnosti v tile smeri: kino bo v najkrajšem času zadovoljil potrebi mase po reprodukciji življenja, prav gotovo vsaj onega dela, ki zahteva romantične vsebine in ideje. Logična posledica bo propad one množice slikarjev, ki se bavijo s slikarstvom brez umetniških namenov. Kajti za maso je cenejša vstopnica v kino kot oljnata slika, razen tega ji nudi kino več. En del slikarjev neumetnikov bo torej propadel, drugega bo pogoltnil kino v vlogi režiserjev in in scenatorjev. Ti ne izgube nič, ker le izpremene ali pravzaprav samo modernizirajo tehniko svoje reprodukcije. Tretji del bo pa zaposlila industrija in trgovina kot risarje reklam, plakatov itd. Diletantizem bo životaril samo še po provincijalnih zakotjih, obdržal pa se bo le majhen procent slikarjev umetnikov s pravim čutom za absolutno umetniško formo.

Izvajanja članka so zanimiva, ker podajajo več ali manj teorijo modernih stremeljenj v slikarstvu, vsaj kakor jih predstavljajo mladi Hrvatje (Trepše, Gecan, Uzelac in pod.). Frst.

Almanach Sdružení výtvarných umělců moravských v Hodoníně. 1922—1923. Uredila Fr. Hoplíček in dr. O. Koblížek. Olomuc, 1923. Namesto Uměleckega lista so začeli moravski umetniki izdajati ta Almanah, ki bo izhajal vsako leto za božič.

Lanski Almanah, ki je zgledno tiskarsko delo, obsega v glavnem delu reprodukcije, v drugem, manjšem, pa par kratkih spisov, nanašajočih se na Umetnost nekdanj in danes, kjer skuša Koblížek opravičiti moravsko umetniško šolo v nasprotju s kaosom sedanjih stremeljenj kot realistično, ki je s to potezo obdržala tudi gotove črte monumentalnosti. Poudarja važnost dela za umetnike, ker se bo le tako umetnost osvobodila premnoge navlake, ki jo ustvarjajo ljudje, ki po ti strani niso dosti pripravljeni. Eden člankov je posvečen St. Lolku, eden Jano Köhlerju, eden pa Františku Uprki, kiparju, bratu znanega slikarja. Prav zanimive so B. Jaroněkove Misli in skušnje lesorezčeve. V zadnjem članku »Delo in umetnost« se Koblížek zopet vrača k temu vprašanju in poudarja, da ima umetniško delo dva glavna znaka: individualno fantazijo in občutek stvariteljske radosti. Zahteva, da se umetnost povrne k solidnemu in vestnemu delu, k pristnosti materiala in k obdelavi, ki odgovarja njegovemu značaju.

Delo je čar, ki veže umetnost na človeško družbo. Delo je socialen proces in tako činitelj, ustvarjajoč razvoj človeške družbe. Zato postavlja nazadnje kot aksiom trditev: Umetnost, ki nima sociološke cene, ki stoji torej izven socialnega procesa razvoja družbe, je slaba. — V reprodukcijem delu so zastopani: St. Lolek, Joža Uprka, R. Havelka, J. Obrovský, Fr. Ondrúšek, H. Václavek, Fr. Hoplíček, M. Benka, C. Jančálek, O. Lasák, A. Mervart, E. Kopřiva, Fr. Rek, A. Zapletal, Fr. Uprka, J. Pelikán, J. Krepčík, J. Žák, V. Držkovic, P. Pištělka, B. Jaroněk, J. Votruba, K. Nemeč in J. Köhler. Frst.

